

Sygn. akt I KA 4/22

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 29 marca 2022 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Wiesław Kozielowicz (przewodniczący)

SSN Antoni Bojańczyk

SSN Marek Motuk (sprawozdawca)

przy udziale płk Gerarda Konopki z prokuratury Okręgowej w P.,
w sprawie z wniosku M. A.,
po rozpoznaniu w Izbie Karnej na rozprawie
w dniu 22 marca 2022 r.
apelacji wniesionej przez Pierwszego Prezesa Sądu Najwyższego
od wyroku Wojskowego Sądu Okręgowego w P.
z dnia 19 maja 2021 r., sygn. akt Żo (...),

**uchyla zaskarżony wyrok i sprawę przekazuje Wojskowemu
Sądowi Okręgowemu w P. do ponownego rozpoznania.**

UZASADNIENIE

M. A. wyrokiem Wojskowego Sądu Garnizonowego w S. z dnia 18 grudnia 1984 r., sygn. akt Sg (...), został skazany na karę 2 lat i 6 miesięcy pozbawienia wolności za popełnienie przestępstwa z art. 305 k.k. z 1969 r. polegającego na tym, że „w dniu 8 września 1984 r. pełniąc służbę wojskową jako podchorąży SPR w

CSS WOPK w B., jak również w dniu 4 października 1984 r. oraz 5 listopada 1984 r., pełniąc służbę wojskową w Jednostce Wojskowej (...) w J., odmówił obowiązku wynikającego z tej służby tj. złożenia przysięgi wojskowej i dalej w tym trwa”. Sąd Najwyższy – Izba Wojskowa w W. wyrokiem z dnia 8 lutego 1985 r., sygn. akt Rw 12/85, nie uwzględnił rewizji obrońcy M. A., natomiast z urzędu uzupełnił kwalifikację prawną jego czynu poprzez dodanie art. 58 k.k. z 1969 r., w pozostałej części utrzymując zaskarżony wyrok w mocy. Orzeczoną karę 2 lat i 6 miesięcy pozbawienia wolności wnioskodawca odbywał od 16 listopada 1984 r. do 8 września 1986 r., kiedy to został warunkowo przedterminowo zwolniony z odbycia reszty kary.

W następstwie rozpoznania rewizji nadzwyczajnej wniesionej przez Naczelnego Prokuratora Wojskowego, wyrokiem z dnia 15 marca 1991 r., sygn. akt WRN 22/91, Sąd Najwyższy – Izba Karna w W. oba powyższe zaskarżone nią wyroki zmienił poprzez uniewinnienie M. A. od popełnienia przypisanego mu przestępstwa z art. 305 k.k. z 1969 r.

Sąd (...) Okręgu Wojskowego w B., uwzględniając częściowo wniosek pełnomocnika M. A., postanowieniem z dnia 1 października 1991 r., sygn. akt Żo (...), na podstawie art. 487 § 1 k.p.k. z 1969 r., zasądził od Skarbu Państwa na jego rzecz łączną kwotę 60 000 000 zł (przed denominacją), tytułem odszkodowania za poniesioną szkodę i zadośćuczynienia za doznaną krzywdę. W uzasadnieniu postanowienia sąd stwierdził, iż wysokość zasądzzonego zadośćuczynienia wynosi 30 000 000 zł (przed denominacją). Powyższe postanowienie nie zostało zaskarżone przez wnioskodawcę i jego pełnomocnika, jak również przez prokuratora.

W dniu 1 lutego 2021 r. (data wpływu) pełnomocnik M. A., w oparciu o art. 8 ust. 1 w zw. z art. 8 ust. 4 i art. 11 ust. 1 ustawy z dnia 23 lutego 1991 r. o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego, złożył do Wojskowego Sądu Okręgowego w P. wniosek o zasądzenie od Skarbu Państwa na rzecz wnioskodawcy zadośćuczynienia uzupełniającego „z tytułu krzywdy wynikłej z wydania i wykonania nieważnego orzeczenia Wojskowego Sądu Garnizonowego

w S. z dnia 18 grudnia 1984 r. o sygn. Sg (...) oraz Sądu Najwyższego – Izba Wojskowa z dnia 8 lutego 1985 r. sygn. akt Rw 12/85 wraz z odsetkami ustawowymi od dnia wydania orzeczenia do dnia zapłaty” – nie określając jego wysokości. Na pierwszej rozprawie w dniu 10 marca 2021 r. pełnomocnik doprecyzował roszczenie, domagając się zasądzenia na rzecz M. A. zadośćuczynienia w kwocie 220 000 zł z tytułu jego pozbawienia wolności przez okres 22 miesięcy.

W uzasadnieniu pisemnego wniosku o zasądzenie zadośćuczynienia uzupełniającego pełnomocnik wnioskodawcy argumentował, iż wyrok Wojskowego Sądu Garnizonowego w S. skazujący M. A. za przestępstwo z art. 305 k.k. z 1969 r. „został wydany w związku z jego antysystemowymi, antykomunistycznymi działaniami w ramach opozycji niepodległościowej w PRL, w szczególności w strukturach antykomunistycznego pacyfistycznego Ruchu „Wolność i Pokój”, wypełniając w pełni przesłanki określone w ustawie z dnia 23 lutego 1991 r. o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego. Jako taki spełnia on wszystkim ustawowe przesłanki, by z mocy przepisów wskazanej ustawy stwierdzić jego nieważność, co jest przesłanką konieczną w myśl art. 11 ust. 1 ustawy rehabilitacyjnej, skoro pozbawienie wolności nastąpiło w związku z represjami dokonywanymi wobec niego za walkę o niepodległy byt Państwa Polskiego”. Pełnomocnik wskazał, iż M. A. wcześniej prowadził działalność niepodległościową, za którą był internowany od 8 maja do 27 listopada 1982 r. przez władze komunistyczne.

W ocenie pełnomocnika „także motywy wyroku Sądu Najwyższego uniewinniającego M. A. od zarzutu z art. 305 k.k. z 1969 r. przekonują o tym, iż skazanie M. A. było represją za jego walkę o niepodległy byt Państwa Polskiego. Sąd Najwyższy wskazał bowiem w uzasadnieniu wyroku uniewinniającego, iż odmowa złożenia przysięgi przez M. A. miała wymiar polityczny, bowiem następowała nie jako odmowa pełnienia służby wojskowej w ogóle, lecz jako odmowa złożenia przysięgi *...z powodu zawartych w niej treści dotyczących zobowiązania się konkretnie do wierności władzy ludowej oraz respektowania*

sojuszu ze Związkiem Radzieckim. Zatem jest oczywiste, że odmowa złożenia przysięgi miała w przypadku M. A. charakter działania patriotycznego i niepodległościowego i jako taka właśnie spotkała się z represją karną, co w całości wypełnia przesłanki art. 1 ustawy rehabilitacyjnej”. Za zasądzeniem zadośćuczynienia uzupełniającego na rzecz wnioskodawcy, zdaniem pełnomocnika, przemawiają względy słuszności, a mianowicie fakt, iż Sąd (...) Okręgu Wojskowego w B. w uzasadnieniu postanowienia - z rażącym naruszeniem odpowiedniości zadośćuczynienia - wskazał na trudną sytuację Skarbu Państwa, jako jeden z motywów zasądzenia niskiego zadośćuczynienia. „Dodatkowo względem słuszności jest konstatacja, iż w analogicznym orzecznictwie sądów, opartym na przepisach ustawy rehabilitacyjnej, średnie wysokości zasądzanych zadośćuczynień w porównywanych sprawach, kształtują się na poziomie znacznie wyższym od tego, który zasądzono w postanowieniu z 1991 roku, co uwypukla słusznościowy charakter wniosku, z uwagi na argument równości obywateli wobec prawa w analogicznych lub bliźniaczo podobnych stanach faktycznych. Trwające niemal 22 miesiące bezprawne pozbawienie wolności zostało skwitowane symbolicznym wręcz zadośćuczynieniem w wysokości niecałego (78%) średniego wynagrodzenia miesięcznego z czasu wypłacenia zadośćuczynienia za miesiąc bezprawnego pozbawienia wolności (które wg. GUS wynosiło wówczas – 1.770.000 zł miesięcznie), podczas gdy ostatnie orzecznictwo sądów na podstawie ustawy lutowej, a więc podstawie znacznie hojniejszej niż kodeks postępowania karnego, przyznaje w takiej sytuacji zadośćuczynienie na poziomie od 200 do 400 % średniego krajowego wynagrodzenia miesięcznego za miesiąc pozbawienia wolności”.

Wojskowy Sąd Okręgowy w P. wyrokiem z dnia 19 maja 2021 r., na podstawie art. 8 ust. 1 w zw. z art. 8 ust. 4 ustawy z dnia 23 lutego 1991 o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego (Dz. U. 1991 r., nr 34, poz. 149 t. j. Dz. U. z 2020 r., poz. 1820) zasądził od Skarbu Państwa - Departamentu Budżetowego Ministerstwa Obrony Narodowej w W. na rzecz wnioskodawcy M. A. kwotę 150.000 zł tytułem zadośćuczynienia uzupełniającego za doznaną krzywdę wynikłą z wykonania wobec wnioskodawcy kary pozbawienia wolności orzeczonej

wyrokiem Wojskowego Sądu Garnizonowego w S. z dnia 18 grudnia 1984 r., sygn. akt Sg. (...), z ustawowymi odsetkami licząc od dnia uprawomocnienia się wyroku. W pozostałej części żądanie wniosku oddalił oraz kosztami postępowania obciążył Skarb Państwa.

Od powyższego wyroku apelację wniósł pełnomocnik Pierwszego Prezesa Sądu Najwyższego - reprezentującego Skarbu Państwa, zaskarżając go w całości na niekorzyść wnioskodawcy oraz zarzucając mu:

„1) rażące naruszenie art. 8 ust. 4 ustawy z dnia 23 lutego 1991 r. o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego (tekst jednolity: Dz.U. z 2020 r. poz. 1820 ze zm.), w wyniku:

- a) dowolnego uczynienia tego przepisu podstawą wyrokowania w tej sprawie przy jednoczesnym całkowitym zignorowaniu utrwalonego dorobku orzecznictwa i doktryny na tle tego unormowania,
- b) uchylenia się od dokonania kluczowych, a zarazem „wyjściowych” - dla ewentualnego zastosowania tego przepisu ustaleń, a mianowicie, w tym wypadku:
 - co do tego, czy czyn, za popełnienie którego M. A. został skazany orzeczeniami Wojskowego Sądu Garnizonowego w S. z 18 grudnia 1984 r. o sygn. akt (...) oraz Sądu Najwyższego - Izby Wojskowej z 8 lutego 1985 r. o sygn. akt Rw 12/85, a następnie w wyroku Sądu Najwyższego - Izby Wojskowej z 15 marca 1991 r. o sygn. akt WRN 22/91, uznany za niewinnego jego popełnienia, powinien, z dzisiejszej perspektywy, być postrzegany jako czyn tego rodzaju, o jakim mowa w art. 1 ust. 1 ustawy rehabilitacyjnej, czyli:
 - albo jako stanowiący przejaw działalności M. A. na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego,
 - albo, że skazanie M. A. ww. orzeczeniami z 18 grudnia 1984 r. oraz z 8 lutego 1985 r faktycznie nastąpiło z powodu ówczesnej działalności M. A. na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego,

czyli działalności tego rodzaju, o jakiej mowa w art. 1 ust. 1 ustawy rehabilitacyjnej, oraz, a zarazem tylko w wypadku udzielenia pozytywnej odpowiedzi na ww. pytanie nr 1,

- dlaczego kwotę przyznaną M. A. postanowieniem Sądu (...) Okręgu Wojskowego w B. z 1 października 1991 r. o sygn. Żo (...), tytułem zadośćuczynienia za doznaną krzywdę, czyli kwotę w wysokości 30 000 000,- (*słownie trzydziestu milionów starych złotych*) w następstwie wydania ww. wyroku Sądu Najwyższego - Izby Wojskowej z 15 marca 1991 r. o sygn. WRN 22/91, należy uznać za rażąco niską w ówczesnych realiach, a zarazem dlaczego względy słuszności, o jakich mowa w art. 8 ust. 4 ustawy rehabilitacyjnej, przemawiają obecnie za przyznaniem M. A. tytułem zadośćuczynienia uzupełniającego kwoty 150 000,- zł, a zarazem za oddaleniem jego roszczeń w stosunku do Skarbu Państwa w zakresie przewyższającym tę kwotę,

a ponadto naruszenie:

2) art 424 § 1 k.p.k. w stopniu rzutującym na wynik sprawy w następstwie:

- a) braku wskazania w uzasadnieniu kwestionowanego wyroku faktów - w założeniu faktów mających znaczenie dla rozpoznania tej konkretnej sprawy - jakie sąd uznał za udowodnione lub nieudowodnione,
- b) braku wyjaśnienia podstawy prawnej danego wyroku."

Opierając się na przytoczonych wyżej zarzutach skarżący wniósł o zmianę zaskarżonego wyroku przez oddalenie w całości roszczeń M. A. jako nieznajdujących oparcia w art. 8 ust. 4 ustawy rehabilitacyjnej albo o uchylenie w całości kwestionowanego wyroku i umorzenie postępowania jako bezprzedmiotowego, bądź przekazanie sprawy sądowi I instancji do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy – uwzględniając wniosek pełnomocnika zawarty w apelacji - postanowieniem z dnia 13 grudnia 2021 r. na podstawie art. 449a § 1 k.p.k. zwrócił akta sprawy o sygn. Żo (...) Wojskowemu Sądowi Okręgowemu w P. w celu

uzupełnienia uzasadnienia wyroku z dnia 19 maja 2021 r. poprzez przedstawienie pisemnej argumentacji wskazującej na to, że:

- 1) czyn przypisany M. A. prawomocnym wyrokiem Wojskowego Sądu Garnizonowego w S. z dnia 18 grudnia 1984 r., sygn. akt Sg(...), był związany z działalnością na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego albo wyrok ten wydano z powodu takiej działalności prowadzonej wnioskodawcą (przesłanka z art 8. ust. 1 w zw. z art.1 ust. 1 cyt. wyżej ustawy z dnia 23 lutego 1991 r.);
- 2) pomimo zasądzenia na rzecz M. A. prawomocnym postanowieniem Sądu (...) Okręgu Wojskowego w B. z dnia 1 października 1991 r., sygn. akt Żo (...), zadośćuczynienia za doznaną krzywdę w kwocie 30 mln zł (przed denominacją), względy słuszności przemawiają za zasądzeniem od Skarbu Państwa na jego rzecz uzupełniającego zadośćuczynienia w kwocie 150.000 zł za doznaną krzywdę, wynikłą z wykonania wymienionego w pkt 1) wyroku (przesłanka z art. 8 ust. 4 w zw. z ust. 1 cyt. wyżej ustawy z dnia 23 lutego 1991 r.).

Po uzupełnieniu uzasadnienia przez sąd I instancji, pełnomocnik Pierwszego Prezesa Sądu Najwyższego podtrzymał zarzuty i wnioski zawarte w apelacji, nie korzystając z możliwości jej uzupełnienia w trybie art. 449a § 3 k.p.k.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje.

Apelacja pełnomocnika Pierwszego Prezesa Sądu Najwyższego - reprezentującego Skarb Państwa jest w istotnej części zasadna i w tym zakresie zasługuje na uwzględnienie.

Analiza zarzutu opisanego w pkt I apelacji prowadzi do wniosku, iż sprowadza się on istotnie do podniesienia uchybienia w postaci błędu w ustaleniach faktycznych, co do istnienia po stronie M. A. przesłanek określonych w art. 8 ust. 4 w zw. z art. 1 ust. 1 ustawy z dnia 23 lutego 1991 r. o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego, zwanej ustawą lutową. W ocenie skarżącego sąd *a quo* nie ustalił mianowicie, iż czyn przypisany M. A., za który został on skazany wyrokiem Wojskowego Sądu Garnizonowego w S. z dnia 18 grudnia

1985 r. był związany z działalnością na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego, bądź też skazanie go mocą tego wyroku nastąpiło faktycznie z powodu prowadzonej przez niego tego rodzaju działalności. Nie dokonał też ustaleń wskazujących na to, iż kwota 30 mln zł (przed denominacją) zasądzona na rzecz wnioskodawcy postanowieniem Sądu (...) Okręgu Wojskowego w B. z dnia 1 października 1991 r. tytułem zadośćuczynienia za doznaną krzywdę - wynikłą z odbycia około 22 miesięcy kary pozbawienia wolności, której nie powinien był ponieść - w ówczesnych realiach była rażąco niska oraz jakie względy słuszności, o których mowa w art. 8 ust. 4 ustawy lutowej, przemawiają za zasądzeniem na jego rzecz zadośćuczynienia uzupełniającego w kwocie 150 tys. zł.

Podniesione przez skarżącego w apelacji uchybienie w postaci rażącego naruszenia prawa materialnego, a mianowicie art. 8 ust. 4 ustawy lutowej, ma więc charakter wtórny, albowiem jest ono oczywistym skutkiem błędnych ustaleń faktycznych. Zarzut obrazy prawa materialnego jest bowiem dopuszczalny jedynie wówczas, gdy skarżący nie kwestionuje ustaleń faktycznych poczynionych w sprawie, a jedynie prawidłowość zastosowanych na ich podstawie przepisów prawa materialnego.

Odnosząc się merytorycznie do tak rozumianego zarzutu - zawartego w pkt I apelacji - należy stwierdzić, iż po uzupełnieniu przez sąd I instancji uzasadnienia wyroku w trybie art. 449a § 1 k.p.k., nie jest on zasadny w zakresie braku ustaleń faktycznych, co do charakteru skazania M. A. za przestępstwo z art. 305 k.k. z 1969 r. wyrokiem Wojskowego Sądu Garnizonowego w S. z dnia 18 grudnia 1984 r., sygn. akt Sg (...) na karę 2 lat i 6 miesięcy pozbawienia wolności.

Trafnie zauważa skarżący, iż odmowy złożenia przysięgi wojskowej przez osobę powołaną do służby wojskowej w okresie PRL, nie można w każdym wypadku utożsamiać z postawą patriotyczną i działalnością na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego, a w konsekwencji skazania za tego rodzaju zaniechanie nie można automatycznie uznać za represję za działalność niepodległościową, o której mowa w art. 1 ust. 1 cyt. wyżej ustawy z dnia 23 lutego 1991 r. Pod przepisy powyższej ustawy nie podlegają chociażby osoby, które odmówiły złożenia przysięgi wojskowej m.in. ze względu na przekonania religijne lub poglądy

społeczno – polityczne (np. pacyfizm), czy też osoby uchylające się od odbycia służby wojskowej. Ocena prawna tego rodzaju czynu, przez pryzmat spełnienia przesłanki określonej w art. 1 ust. 1 ustawy lutowej winna być więc dokonywana indywidualnie w realiach konkretnej sprawy, ze szczególnym uwzględnieniem motywów, jakimi kierowała się osoba odmawiająca złożenia przysięgi wojskowej oraz prowadzonej przez nią działalności o charakterze niepodległościowym.

Sąd *a quo*, jak wynika to z uzupełnionego uzasadnienia wyroku, ustalił, iż „M. A. został skazany z powodu działalności na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego”, zaś ustalenie takie w realiach niniejszej sprawy uznać należy za prawidłowe. W uzasadnieniu powołanego na wstępie wyroku z dnia 15 marca 1991 r. Sąd Najwyższy – Izba Wojskowa stwierdził, iż „niekwestionowany jest fakt odmowy złożenia przez skazanego przysięgi wojskowej z powodu zawartych w niej treści dotyczących konkretnie zobowiązania się wierności władzy ludowej oraz respektowania sojuszu ze Związkiem Radzieckim”. Zachowanie się wnioskodawcy było więc wyrazem nie tylko protestu i braku akceptacji, ale przede wszystkim aktem sprzeciwu i nieposłuszeństwa wobec ówczesnej władzy oraz dążenia do jej zmiany. Czyn wnioskodawcy pozostawał w ścisłym związku z prowadzoną przez niego nieprzerwanie od 1977 r. działalnością o charakterze niepodległościowym oraz stanowił jej przejaw i kontynuację. M. A., jak trafnie ustalił sąd I instancji, przed rozpoczęciem służby wojskowej działał w organizacjach niepodległościowych i w związku z tym był przedmiotem obserwacji i rozpracowania przez Służbę Bezpieczeństwa PRL, która oceniła go jako „zdeklarowanego zwolennika ugrupowań antysocjalistycznych” prezentującego „nieugiętą postawę antysocjalistyczną”. Z powodu prowadzonej działalności na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego był poddawany represjom w postaci m.in. usunięcia z uczelni i internowania w stanie wojennym od 8 maja do 27 listopada 1982 r.

M. A. został skazany wyłącznie za odmowę wierności ówczesnej władzy ludowej oraz nierespektowanie sojuszu ze Związkiem Radzieckim, a nie za odmowę pełnienia służby wojskowej, którą chciał odbyć. Skazanie wnioskodawcy miało więc charakter represji za jego patriotyczną postawę i działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego.

Niepodległościowy aspekt czynu wnioskodawcy nie stanowił wprawdzie podstawy prawnej wydanego przez Sąd Najwyższy – Izba Karna w Warszawie wyroku z dnia 15 marca 1991 r., sygn. akt WRN 22/91, uniewinniającego M. A. od popełnienia przestępstwa z art. 305 k.k. z 1969 r., jak też nie został uwzględniony przez Sąd (...) Okręgu Wojskowego w B., który postanowieniem z dnia 1 października 1991 r., sygn. akt Żo (...) zasądził od Skarbu Państwa na jego rzecz odszkodowanie za poniesioną szkodę i zadośćuczynienia za doznaną krzywdę na podstawie art. 487 § 1 k.p.k. z 1969 r., wynikłe z oczywiście niesłusznego skazania i wykonania kary. Wbrew argumentacji skarżącego, nie oznacza to, iż czyn wnioskodawcy nie został uznany przez ówczesne organy wymiaru sprawiedliwości za przejaw jego działalności na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego, a w konsekwencji w ogóle nie posiada on tytułu prawnego do dochodzenia roszczenia na podstawie przepisów ustawy lutowej. Niepodległościowy aspekt czynu M. A. został bowiem ustalony przez Sąd Najwyższy – Izbę Wojskową, który w uzasadnieniu wyroku uniewinniającego stwierdził, iż „odmowa złożenia przysięgi przez M. A. miała wymiar polityczny, bowiem następowała nie jako odmowa pełnienia służby wojskowej w ogóle, lecz jako odmowa złożenia przysięgi ...*z powodu zawartych w niej treści dotyczących zobowiązania się konkretnie do wierności władzy ludowej oraz respektowania sojuszu ze Związkiem Radzieckim.*” Jednakże zgodnie z obowiązującym w dniu orzekania stanem prawnym, stwierdzenie nieważności wyroku skazującego Wojskowego Sądu Garnizonowego w S. z dnia z dnia 18 grudnia 1984 r. oraz zasądzenie na rzecz wnioskodawcy odszkodowania i zadośćuczynienia na podstawie przepisów ustawy z dnia z dnia 23 lutego 1991 r. o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego nie było możliwe. Mocą art. 1 ust. 1 i 4 cyt. wyżej ustawy, za nieważne uznane zostały jedynie orzeczenia wydane przez polskie organy ścigania i wymiaru sprawiedliwości lub przez organy pozasądowe w okresie od rozpoczęcia ich działalności na ziemiach polskich, począwszy od 1 stycznia 1944 r. do 31 grudnia 1956 r., jeżeli czyn zarzucony lub przypisany był związany z działalnością na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego albo orzeczenie wydano z powodu takiej działalności, a także orzeczenia wydane po dniu 31 grudnia 1956 r., jeżeli dotyczyły

one czynu lub działalności mających miejsce w okresie od 1 stycznia 1944 r. do 31 grudnia 1956 r. Natomiast osoby represjonowane za działalność niepodległościową lub z powodu takiej działalności po 31 grudnia 1956 r., mogły uzyskać rehabilitację w trybie nadzwyczajnoskargowym oraz dochodzić odszkodowania i zadośćuczynienia za doznaną krzywdę na zasadach ogólnych, a więc na podstawie art. 487 § 1 k.p.k. z 1969 r. lub art. 552 § 1 k.p.k. Dopiero mocą ustawy z dnia 19 września 2007 r. o zmianie ustawy o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego (Dz. U. Nr 191, poz. 1372) za nieważne zostały uznane orzeczenia wydane wobec osób represjonowanych do 31 grudnia 1989 r. (art. 1 ust. 1).

W związku z tym, iż ów niepodległościowy aspekt, wyłącznie ze względów prawnych, nie został uwzględniony przez Sąd Najwyższy – Izbę Karną przy wydaniu wyroku z dnia 15 marca 1991 r., sygn. akt WRN 22/91, uniewinniającego M. A. od popełnienia przestępstwa z art. 305 k.k. z 1969 r. oraz Sąd (...) Okręgu Wojskowego w B. przy wydaniu postanowienia z dnia 1 października 1991 r., sygn. akt Żo (...), zasądzaającego na jego rzecz odszkodowanie i zadośćuczynienie na podstawie art. 487 § 1 k.p.k. z 1969 r., wnioskodawca w tym zakresie uprawniony jest do dochodzenia roszczenia uzupełniającego o odszkodowanie i zadośćuczynienie na podstawie art. 8 ust. 4 ustawy lutowej. Pogląd taki prezentowany jest w dotychczasowym orzecznictwie, zgodnie z którym wcześniejsze zasądzenie odszkodowania i zadośćuczynienia za niesłuszne skazanie, w oparciu o przepis art. 552 § 1 k.p.k. (bądź art. 487 § 1 k.p.k. z 1969 r.), nie stanowi przeszkody, w postaci powagi rzeczy osądzonej, do zasądzenia kwoty dodatkowego odszkodowania i zadośćuczynienia za związane z niesłusznym skazaniem represje z powodu działalności wnioskodawcy na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego, gdyż przepis art. 8 ust. 4 ustawy z 1991 r. o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego, dopuszcza taką możliwość (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 25 lutego 2010 r., IV KK 403/09, LEX nr 577229 oraz powołane w jego uzasadnieniu wyroki: Sądu Najwyższego z dnia 22 lipca 2008 r., sygn. WA 26/08, LEX nr 531918 i Sądu Apelacyjnego w Białymstoku z dnia 19

lutego 2009 r. sygn. II AKa 21/09, LEX nr 493296 oraz postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 12 lutego 2008 r. sygn. II AKz 42/06, LEX nr 393001; postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 18 stycznia 2017 r., III KK 467/16, LEX nr 2191467).

Reasumując, wbrew stanowisku skarżącego, należy stwierdzić, że sąd *a quo* prawidłowo ustalił, że skazanie M. A. wyrokiem Wojskowego Sądu Garnizonowego w S. miało charakter represji z powodu prowadzonej przez niego działalności na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego i z tego tytułu wnioskodawca uprawniony był do dochodzenia roszczenia uzupełniającego o zadośćuczynienie za doznana krzywdę, w oparciu o art. 8 ust. 4 ustawy lutowej.

Natomiast zasadny jest podniesiony przez niego zarzut, iż sąd I instancji nie ustalił w sposób prawidłowy okoliczności wskazujących na konieczność zasądzenia takiego zadośćuczynienia uzupełniającego na rzecz wnioskodawcy, a także uzasadniających jego wysokość.

W judykaturze przyjmuje się, iż przepis art. 8 ust. 4 ustawy z 1991 r. o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego stwarza możliwość zasądzenia na rzecz osoby represjonowanej "uzupełniającego" odszkodowania i zadośćuczynienia, ale tylko wtedy gdy przemawiają za tym względy słuszności. Skorzystanie z przewidzianej wskazanym przepisem możliwości stanowi odstępstwo od zasady niedopuszczalności ponownego rozpoznania sprawy prawomocnie zakończonej (*res iudicata*) i uzasadnione jest tylko taką sytuacją, w której dojdzie do stwierdzenia dysproporcji pomiędzy tym, co występujący wcześniej z roszczeniem już otrzymał, a tym, co otrzymałby składając wniosek obecnie. Nie chodzi tu jednak o jakąkolwiek różnicę, a różnicę istotną, rażącą, będącą wynikiem krańcowo różnych wyliczeń, rzecz jasna dokonanych przy odpowiedniej waloryzacji kwoty świadczenia wypłaconego niegdyś (postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 9.12.2016 r., IV KK 380/16, LEX nr 2192659; zob. też postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 6.10.2020 r., II KK 112/20, LEX nr 3208512.).

Tymczasem sąd *a quo*, jak wynika z uzupełnionego uzasadnienia wyroku, ustalił wprawdzie, iż kwota 30 000 000 zł (przed denominacją) zasądzona na rzecz wnioskodawcy tytułem zadośćuczynienia, „stanowiła wówczas mniej więcej półtoraroczne przeciętne wynagrodzenie”, które w dniu orzekania (1.10.1991 r.) wynosiło 1 700 000 zł (przed denominacją). Jednakże uchylił się od dokonania oceny w oparciu o przyjęte kryterium, czy kwota zasądzzonego zadośćuczynienia była odpowiednia, a więc stanowiła ekonomicznie odczuwalną wartość w kontekście ówczesnego przeciętnego poziomu życia społeczeństwa, czy też uznać ją należy za rażąco niską, wręcz symboliczną. Wobec braku jednoznacznych ustaleń w powyższym przedmiocie, dalsze rozważania sądu I instancji, co do konieczności zasądzenia zadośćuczynienia uzupełniającego oraz jego wysokości, są w istocie dowolne, a w konsekwencji bezprzedmiotowe. Podstawą do takich rozważań jest bowiem uprzednie jednoznaczne stwierdzenie, iż kwota zasądzzonego zadośćuczynienia jest rażąco zaniżona i jest oczywiście nieadekwatna do doznanej przez wnioskodawcę krzywdy.

Sąd I instancji nie dokonał też żadnych ustaleń wskazujących na istnienie rażącej dysproporcji pomiędzy tym, co wnioskodawca występujący wcześniej z wnioskiem o roszczenie już otrzymał, a tym, co otrzymałby składając wniosek obecnie. Dokonując zaś - bardzo uproszczonej - waloryzacji zasądzonej kwoty świadczenia wypłaconego niegdyś wnioskodawcy, w oparciu o przyjęte przez sąd *a quo* kryterium wysokości przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia, przyjąć należy, iż kwota 30 000 000 zł (przed denominacją) zasądzonego mu ówczas zadośćuczynienia, w I kwartale 2021 r. odpowiada kwocie 102 159,72 zł. Sąd I instancji ustalił bowiem, iż zasądzona na rzecz wnioskodawcy kwota 30 000 000 zł (przed denominacją) zadośćuczynienia odpowiadała wówczas 18 miesięcznemu przeciętnemu wynagrodzeniu, które na dzień orzekania wynosiło 1 700 000 zł (przed denominacją). Z ustaleń sądu *a quo* wynika, iż zgodnie z obwieszczeniem Prezesa GUS z dnia 21 kwietnia 2021 r. przeciętne miesięczne wynagrodzenie w sektorze przedsiębiorstw za I kwartał 2021 r. wynosiło 5 675,54 zł. Równowartość 18 miesięcy przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia w I kwartale 2021 r. wynosiła zatem 102 159,72 zł (18 x 5 675,54 zł).

Dopiero zrewaloryzowana (w taki lub inny sposób) kwota zasądzzonego uprzednio zadośćuczynienia, skonfrontowana ze średnią wysokością zasądzanych aktualnie zadośćuczynień w porównywalnych sprawach, może być podstawą oceny, czy w obecnych realiach uznać ją należy za odpowiednią, czy też rażąco niską (wręcz symboliczną), a w konsekwencji wskazującą na konieczność zasądzenia na rzecz wnioskodawcy odpowiedniego zadośćuczynienia uzupełniającego.

Tymczasem sąd I instancji, nie czyniąc żadnych ustaleń w powyższym zakresie, ograniczył się do powtórnego zasądzenia na rzecz wnioskodawcy zadośćuczynienia w kwocie 150 000 zł (będącej iloczynem 22 miesięcy odbytej przez niego kary i aktualnego przeciętnego wynagrodzenia, uwzględniając tydzień jego pobytu w izolatce), pomijając całkowicie fakt uprzedniego zasądzenia na jego rzecz zadośćuczynienia.

Nie jest zasadny podniesiony przez sąd *a quo* argument, iż za zasądzeniem na rzecz wnioskodawcy zadośćuczynienia uzupełniającego przemawia fakt utraty wartości uprzednio zasądzzonego zadośćuczynienia, z uwagi na wysoką wówczas inflację. Czynniki inflacji nie należy bowiem do okoliczności mających wpływ na miarkowanie zadośćuczynienia, a więc nie może przesądzać o tym, czy kwota zasądzzonego zadośćuczynienia jest odpowiednia, czy też symboliczna. Kierując się tokiem rozumowania sądu I instancji należałoby przyjąć, iż wszystkie wydane w okresie występowania wysokiej inflacji orzeczenia zasądzające zadośćuczynienie (jak też inne roszczenia majątkowe), winny być poddane weryfikacji skutkującej zasądzeniem zadośćuczynienia uzupełniającego.

Reasumując należy stwierdzić, iż rozstrzygnięcie sądu I instancji przedmiocie zadośćuczynienia uzupełniającego nie poddaje się kontroli instancyjnej, albowiem oparte zostało na dowolnych, wewnętrznie sprzecznych i nie poddających się weryfikacji kryteriach. Zasadny jest zawarty w pkt I apelacji zarzut skarżącego, iż sąd *a quo* zasądził na rzecz wnioskodawcy zadośćuczynienie, nie ustalając uprzednio, czy w sprawie występuje ustawowa przesłanka w postaci „względów słuszności” – określona w art. 8 ust. 4 ustawy lutowej, stanowiąca podstawę prawną takiego rozstrzygnięcia.

Z tego też względu konieczne było uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania.

Sąd odwoławczy uznał - w oparciu o treść art. 436 k.p.k. - iż wobec trafności podniesionego przez skarżącego zarzutu opisanego w pkt II ppkt 1), rozpoznanie podniesionego przez autora apelacji zarzutu obrazy art. 424 § 1 k.p.k. jest bezprzedmiotowe.

Przy ponownym rozpoznaniu sprawy sąd I instancji winien przede wszystkim dążyć do jednoznacznego ustalenia, czy w sprawie występują względy słuszności, a jeżeli tak to jakie, wskazujące na konieczność zasądzenia na rzecz wnioskodawcy zadośćuczynienia uzupełniającego. Dopiero po ustaleniu istnienia tej podstawowej przesłanki określonej w art. 8 ust. 4 ustawy lutowej, należy przystąpić do miarkowania jego wysokości. Dokonując ustaleń w powyższym zakresie należy kierować się wypracowanymi przez orzecznictwo sądowe kryteriami oraz mieć na względzie zawarte w niniejszym uzasadnieniu uwagi. Wydane po ponownym rozpoznaniu sprawy orzeczenie należy wyczerpująco uargumentować w sposób umożliwiający ocenę trafności wydanego rozstrzygnięcia.